

FIGYELŐ
SZOLGÁLAT

REFERÁTUMOK

KÖNYVEK

2/K/69

02.001/082/

A könyvtártudomány 1967. évben elért eredményei
Progress in library science. 1967. Ed. by Robert L. Collison.
London, Butterworths, 1967. XIII, 222 p.

Harmadizben jelent meg a könyvtártudomány eredményeit ismertető kézikönyv, melynek szerzői a könyvtár- és tájékoztatástudomány jeles képviselői. A kötetet egy az 1966. október - 1967. december időközt felölelő kronológia vezeti be, mely a könyvtár- és tájékoztatástudomány területén történt fontosabb eseményeket /pl. konferenciák, külföldi programok megindulása stb./ regisztrálja.

Az első tanulmány, Isabel HABERER munkája, az ún. vállalati folyóiratok /house journals/ problémájával foglalkozik. Ezzel a témával a legtöbb könyvtáros és dokumentalista szembetalálkozik, s ez az a téma, amelyről alig rendelkezünk feldolgozással. Az alapvető probléma ugyanis az, hogy egy vállalati folyóiratban közzétett és fontos tudományos eredményt tartalmazó közleményt mindenképpen fel kell tárni, hozzáférhetővé kell tenni a kutatás számára még akkor is, ha a kiadvány összes többi része hirdetést vagy egyéb anyagot tartalmaz. A múltban a legtöbb könyvtár huzódzott ezektől a kiadványoktól, s vonakodott feldolgozásuktól is: hirdetésszerű propagandairatoknak tekintették őket, s mivel leggyakrabban semmilyen indexszel vagy más

mutatóval nem látták el őket, értékesebb közleményeik nem voltak szembetűnőek. Az egyes szakterületek művelői azonban az utóbbi időben felismerték, hogy az egyes vállalatok tetszetősebb vagy szerényebb kiállítású vállalati folyóiratai /pl. Aramco World vagy Ciba Review stb./ olyan értékálló közleményeket is tartalmaznak, melyeknek gondos megőrzése igen fontos. E vállalati kiadványokat a szerző így határozza meg: "... olyan sorozati kiadványok, melyeket ipari szervezetek, üzleti vállalatok, közintézmények és hasonló szervezetek fogyasztóik, ügyfeleik és/vagy alkalmazottaik számára adnak ki." A szerző már korábban vizsgálta e sajátos kiadványtípust, s e vizsgálatai során megállapította, hogy ezek legtöbbször hasznos könyvtári anyag lehet és minden esetben meg kell vizsgálni az intézményen kívülre szolgáló propagandát, publicitást célzó kiadványok potenciális információértékét is. /Ezek közül egyébként már többet feldolgoznak a nagyobb referálólapok./ A British Association of Industrial Editors /Brit Ipari Kiadók Szövetsége/ 1964. évi felmérése szerint mintegy 1800 vállalati folyóirat jelent meg az Egyesült Királyság területén. A szerző szerint ez a szám azóta nem emelkedett lényegesen. Az említett felmérés 529 kiadványt vizsgált, megkülönböztetve 327 belső és 107 külső /propaganda jellegű/ célt szolgáló vállalati kiadványt. A felmérés alapján ismerteti a házi orgánumok különféle szempontok szerinti megoszlását, majd áttér e kiadványtípus dokumentációs kérdéseire. Megállapítható, hogy az ipari kiadók közül egyre többen felismerik a dokumentációs eszközök /index, szakozott tartalomjegyzék, szakozott kivonat stb./ hasznosságát a kiadvány publicitása és tartalmi feltárása szempontjából. Annak oka, hogy ezeknek még csak egy része kerül bele a nagy bibliográfiákba és referálólapokba jórészt az, hogy a kötelező példány rendeletnek nem minden esetben tesznek eleget, így nem mindig jutnak el a nemzeti bibliográfiáig, s kevésbé ismerik meg őket vagy csak lassabban, más csatornákon keresztül. Felsorolja ezután azokat a folyóiratjegyzékeket /pl. az Ulrich's-ot/, melyek rendszeresen felveszik az ilyen lapokat. A tanulmány következő része a legnagyobb vállalati kiadványgyűjteményeket ismerteti, majd méltatja jelenlegi szerepüket a vállalatokon belül és kívül. /Igen fontos szerepet játszanak a belső tájékoztatásban, kommunikációban, különösen a vezetés, a kutatás és a fejlesztés területén./ A tanulmány első részének zárófejezete a tárgyalt kiadványtípussal foglalkozó tanulmányokat és más közleményeket tekinti át. A második részben a szerző kétrészes kiadványutmutatót közöl. Az első rész betűrendben sorolja fel a könyvtári és dokumentációs szempontból leglényegesebbnek tartott brit vállalati kiadványokat, megjelölve kiadójukat, periodicitásukat, első megjelenésük évét, szerkesztőjüket /címvel/, példányszámukat, témájukat /részletes ismertetés/, olvasói szintjüket /kiknek a számára készül/, majd azt, hogy hol dokumentálják őket. Az utmutató második része táblázatosan mutatja, hogy az egyes kiadványokat melyik referálólap vagy folyóiratcímjegyzék regisztrálja. /A kötet első tanulmányával meglehetősen bőven foglalkoztunk, de témájával elég ritkán találkozunk a szakirodalomban, s célszerű volt ezzel is felhívni a figyelmet erre az érdekes és feltétlenül igen értékes kiadványtípusra./

R.T. BOTTLE, a University of Bradford School of Chemistry /Bradfordi Egyetem kémiai intézetének/ tagja, tanulmányának témája

az egyetemi hallgatók képzése a rendelkezésükre álló információk anyagok felhasználása és általában helyes használata szempontjából. Megállapítja, hogy a dokumentáció oktatási oldala nemcsak a dokumentalistákat, az információk szakembereket érinti, hanem a felhasználókat, főként a jövőd felhasználókat, a jelenlegi egyetemi hallgatókat. Minden tudósnak, de elsősorban a leggyorsabban fejlődő műszaki és természettudományok művelőinek igen alaposan kell ismerniük szakterületük információk forrásait ahhoz, hogy hatékonyan tudják használni azokat, s így szakterületük irodalmához minél eredményesebben hozzáférhessenek. Szükséges tehát, hogy ennek érdekében az egyetemi hallgatók a szaktárgyak mellett megismerjék szakterületük információk forrásait, segédeszközeit, s azok eredményes használatát is elsajátítsák. A szerző 1966-ban tanulmányutat tett Hollandia, az NSZK, az NDK, Csehszlovákia, a Szovjetunió, Lengyelország, Magyarország, Ausztria és Svájc néhány oktatási intézményében, s az ott tapasztaltakról számol be. /Magyarország esetében a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának a hallgatók részére tartott tanfolyamáról, a KGM-nek a kohó- és gépipar területén dolgozó szakemberek, továbbá az OMKDK-nak az építésügyi tájékoztatási szakemberek részére szervezett tanfolyamairól számol be./ Megismerteti ezeken kívül az olvasót az idevonatkozó angol tapasztalatokkal is.

L. SHORES igen érdekes cikke az enciklopédiák, lexikonok mai szerkesztési problémáit és a rendszertervezést hozza összefüggésbe. Az amerikai szerző szerint a könyvtári és más tájékoztató munka már a legelsőbb idők óta kezdve egy bizonyos rendszertervezésből indult ki, s az, amit ma a tájékoztatás területén visszakeresési vagy kutatási stratégiának nevezünk, lényegében a rendszertervezés elvein alapul. Ebben az összefüggésben vizsgálja - bizonyos történeti szemlélettel - a mai enciklopédia szerkesztés és tervezés elvi és gyakorlati problémáit. Vizsgálatait kiterjeszti mindazokra a kiadványtípusokra, amelyeket referenzskönyveknek nevezünk. Tárgyalja az enciklopédiaszerű művek tartalmi körét, a témák kezelésének és feltárásának kérdéseit, elrendezésük elveit, a mult, a jelen és a jövő enciklopédiáinak formátumát. Itt felveti - s más szempontból másutt is említi - a modern számítertechnika alkalmazásának lehetőségeit, annál is inkább, mivel a nagy adattárak esetében ez egyre inkább előtérbe kerül. Nem kétséges az sem - állapítja meg a szerző - hogy mint a multban és a jelenben egyaránt, úgy a jövőben is egyre nagyobb mértékben be kell kapcsolódnia a könyvtári-tájékoztató és más információk szakembereknek a lexikonszerkesztés műveleteibe.

A vakok és csökkent látásuk könyvtári ellátásának kérdéseit, a vakok számára nyújtott könyvtári szolgáltatások történetét és jelenlegi helyzetét tárgyalja D.A. MATTHEWS, a National Library for the Blind /Vakok Nemzeti Könyvtára/ vezetője. Érdekes megállapítása, hogy az új technika, különösen a beszélő könyvek esetében a vártnál lassabban és kisebb mértékben tört be erre a területre, s így még sok tennivaló maradt.

A Toronto Public Libraries /Torontoi Városi Könyvtár/ vezetője, H.C. CAMPBELL, a kanadai könyvtárügy fejlődéséről számol be. Ismertetése a könyvtárügy és a könyvtártudomány művelésének minden területére kitér, a könyvtári hálózatok létesítésétől a kutatómunkán ke-

resztül az új technika alkalmazásáig. Megállapítja, hogy az erőteljes fejlődés /szervezői tevékenység, oktatás, kutatás, automatizált indexelés, könyvrendelés és egy sor könyvtári munkafolyamat gépesítésének néhány helyen való megkezdése/ ellenére még mindig hiányzik Kanadában a központi vezetés, a tervszerű és központi szervezés.

Tulajdonképpen a mai könyvszerzeményezés gyakorlatát veti össze a régebbi nagy könyvismerettel /és az ehhez szükséges idővel/ rendelkező könyvtáros, a tudós "bookman" típusával V.B. STEVENSON írása, mely némileg bánatos hangvételrel arra a következtetésre jut, hogy a mai könyvtáros már nem tudja egyedül, kollektíva nélkül megoldani a jó és hasznos könyvek beszerzését.

G.E. HARRIS az antikvár könyvkereskedelemről, J.D. PEARSON pedig a keleti és ázsiai bibliográfiák, a keleti tárgyú és keleti származású művek feltárása kérdéseiről ír.

A kötet szerkesztője, R.J. COLLISON cikke rekeszti be a mindvégig érdekes tanulmányok sorozatát. Témája: szabványosítás a dokumentáció területén. Elsősorban a British Standards Institution /Brit Szabványügyi Intézet/ ilyen irányú tevékenységét méltatja, különösen dokumentációs bizottságának 1947. évi felállításától kezdve. A cikk felsorolja mindazokat a jelentősebb szabványokat, melyeket a bizottság kidolgozott az ismeretek rögzítése, szervezése és terjesztése technikáinak területén. Ismerteti a bizottság munkáját elősegítő albizottságok tevékenységét is. Említésre méltó ezek közül a bibliográfiai módszerek albizottsága /mindenféle dokumentum címeirésének szabványain dolgozó szerv/, az index és betűrendes elrendezés albizottsága, s az ETO-val foglalkozó albizottság. A kötet zárórésze néhány brit és külföldi könyvtárügyi szabványt sorol fel, majd a használatot elősegítő indexszel végződik.

/Székely D./

FOLYÓIRATCIKKEK

11/69

002/038/

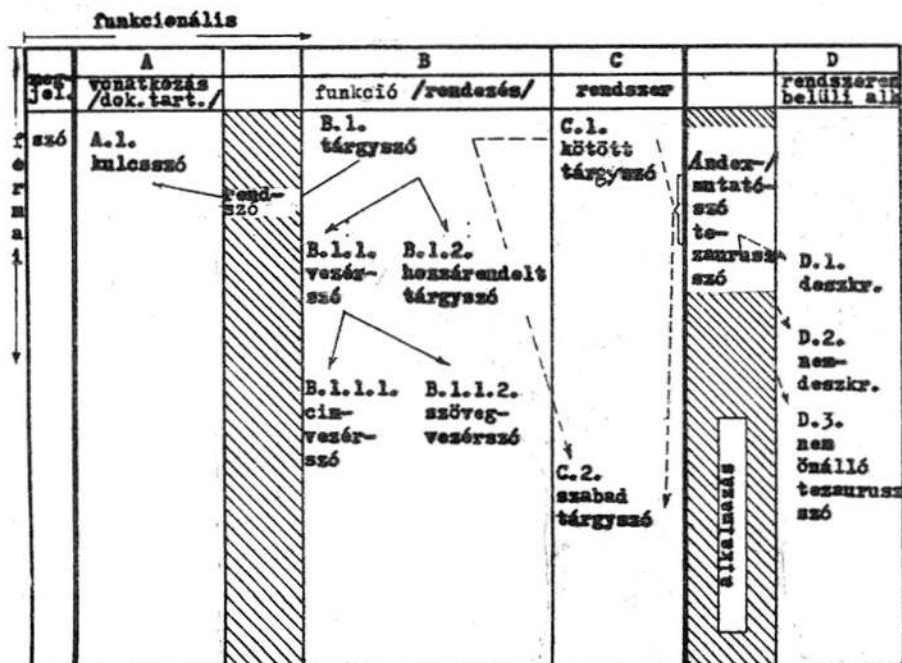
A dokumentáció szakszótára. /Fachwörterbuch der Dokumentation./ = Nachrichten für Dokumentation, 19.k. 4.sz. 1968.jun.-jul. p.143-144.

A DGD /Deutsche Gesellschaft für Dokumentation = Német Dokumentációs Társaság/ terminológiai és nyelvészeti munkabizottsága nyilvánosságra hozta és vitára bocsátotta a tájékoztatás területén használatos kulcsszó /Schlüsselwort, keyword/ fogalomkörébe tartozó elnevezéseket és azok meghatározását.

A fogalomkörhöz az érdekeltek három hónapon belül megtehetik az észrevételeket. A határidő eltelte után a munkabizottság - figyelembevéve a javaslatokat - elkészíti a módosításokat és ezeket újra közléseztetik, megjelölve a végleges definíciókat és azokat a meghatározásokat is, amelyekhez a nyomdai készirat lezárásig még további javaslatok tehetők.

A munkaközi anyagban az angol fordítás szerepel, a későbbiekben ezt francia, orosz és spanyol nyelvű fordítással egészítik ki. A munkabizottságot a szakszótár kiadásánál elsősorban a gyakorlati használhatóság sürgető szempontjai vezetik és nem valamilyen elméleti rendszerezés.

A kulcsszó fogalomköre képezi majd a szakszótár első lezárt részét. A következő feldolgozandó fogalomkör a tezaurusz. A kulcsszó fogalomkörének grafikus ábrázolása az 1. ábrán látható.

1. ábra

Magyarázat:

- A.1. kulcsszó /Schlüsselwort, key-word/: a dokumentumban szereplő fogalmak jelölésére szolgáló szó,
 B.1. tárgyszó /Schlagwort, subject heading/: kulcsszó, rendező feladattal,
 B.1.1. vezérszó /Stichwort, clue word/: közvetlenül a dokumentumból vett tárgyszó,
 B.1.1.1. cím-vezérszó: a dokumentum címéből alkotott vezérszó,
 B.1.1.2. szöveg-vezérszó: a dokumentum szövegéből vett vezérszó,
 B.1.2. hosszárrendelt tárgyszó: nem közvetlenül a dokumentumból vett tárgyszó,
 C.1. kötött tárgyszó: egy kötött rendszerű jegyzékből vett tárgyszó,

- C.2. szabad tárgyszó: egy nem kötött rendszerű jegyzékből vett tárgyszó,
/Index-/ mutató-szó: egy indexben szereplő szó,
Tezaurusz-szó: egy tezauruszban szereplő szó,
D.1. deszkriptor: tárgyszó rangra emelt tezaurusz-szó, más tezaurusz szavakhoz való kapcsolat megjelölésével,
D.2. nem-deszkriptor: olyan tezaurusz-szó, amelynek alkalmazása deszkriptorként nem lehetséges,
D.3. nem önálló tezaurusz-szó: olyan tezaurusz-szó, amely csak egy vagy több más tezaurusz-szóval együtt alkalmazható.

/Szepesváry T./

12/69

002.63/437/:021.6/437/

A tájékoztatási rendszer és a könyvtárak együttműködése Csehszlovákiában. /Spolupráce informační soustavy s knihovnamí./ - DERFL, A. = Technická knihovna, 12.k. 5.sz. 1968. p.135-139.

A cikk megírására az szolgáltatott okot, hogy a Kulturális és Tájékoztatási Minisztérium az év elején Az egységes könyvtári rendszer továbbfejlődésének alapelvei címen tervezetet küldött szét véleményezésre a könyvtári törvény megújításáról. Ez a tervezet nem felel meg a tudományos-műszaki forradalom és az új gazdasági irányítási rendszer követelményeinek, hanem mintegy tovább folytatja a könyvtári törvény - igen sok esetben formális - egységesítési koncepcióját. A tervezet szerzői nem abból indultak ki, hogy a könyvtáraknak két alapvető típusa van, nevezetesen a közművelődési könyvtárak, valamint a tájékoztatási rendszer részét képező szakkönyvtárak. Ahelyett, hogy elégségesen elemeznék és definiálnák a két típus feladatkörét, s megterveznék az egyes könyvtári hálózatok fejlődését biztosító anyagi és pénzügyi intézkedéseket, csupán a sokszor halott megállapításokat ismételtetik a könyvtárügy egységéről. Ugy lát-szik, nem szereztek tudomást a tájékoztatási rendszer kialakítását célzó szovjet jogszabályokról sem.

A könyvtári törvény, a közművelődési könyvtárakat téve meg a rendszer alapjául, lebecsülte a szakkönyvtárak tevékenységét, s következményeként nem alakulhatott ki egészen konkrét együttműködés a könyvtári és a tájékoztatási rendszer között.

Mi felé kellene törekedni jelenleg? Mindenekelőtt meg kell oldani a szakkönyvtárak nyilvános vagy zárt jellegével kapcsolatos vitákat. A tájékoztatási intézmények keretében működő könyvtárak nem tudják egyszerre intenzíven szolgálni a fenntartó intézményt és eleget tenni a nyilvánosság funkciójának. Ezzel szemben az állami szakkönyvtárak - megfelelő megerősítésük után - kielégíthetnék az állami tájékoztatási információs szükségleteket, s így az egész országos tájékoztatási rendszer bázisává válhatnának.

A két rendszer érdemi együttműködésének további lehetőségei: a szakkönyvtárakban és az információs intézményekben létrejött könyv-

gyűjtemények jobb és kiterjedtebb használatának megoldása, új információk gyűjtemények kialakítása helyett /ezek csak 5-10 év elmúltával lennének ütőképesek! / a könyvtárak meglévő állományának retrospektív kiegészítése és kurrens fejlesztése, a tájékoztatási intézmények és a tudományos könyvtárak közötti elvszerű munkamegosztás az állománygyarapítás, a feltárás és a felhasználás terén. A szakkönyvtárakban reálisan meg lehetne gyorsítani és javítani a kölcsönző szolgálatot, az állománnyal kapcsolatos tájékoztatást, gyors reprodukciós szolgálatokat lehetne létrehozni, biztosítani lehetne a prezens kutatást, meggyorsítani a bibliográfiák, forrásjegyzékek, új szerzeményi jegyzékek stb. kiadását. A lényeg az, hogy a szakkönyvtárakban lévő forrásokról gyors áttekintést lehessen szerezni, ki lehessen a forrásokat kölcsönözni. Az eredeti források hozzáférhetőségének biztosítása nélkül ugyanis az egész tájékoztatási rendszer homokra épül. Prágában, ahol az ország tájékoztatási intézményeinek és tudományos könyvtárainak nagy része található, közös, a mechanikus munkák végzése alól felszabadító számítógéppontot lehetne létrehozni, s ezzel biztosítani lehetne az egységes feldolgozást.

/Futala T./

13/69

002.66:62/73/

A műszaki szolgáltatások programja. /State Technical Services Program./ = Information Retrieval and Library Automation, 3.k. 6.sz. 1967.nov. p.9-10.

Az amerikai Department of Commerce /Kereskedelmi Minisztérium/ 1965 novemberében indította meg az új technológiák kidolgozását és terjesztését elősegítő - nem szövetségi szinten működő - OSTIS /Office of State Technical Services = Állami Műszaki Szolgáltatások Hivatala/ működését. Annak ellenére, hogy a fejlődést sokan túl lassúnak találják, mégis sok államban már figyelembe veszik a tervezésnél és a fejlesztésnél az OSTIS szolgáltatásait. A Hivatal feladata az USA egyes államaiban és az államok közötti szinten kialakult műszaki szolgáltatások - a műszaki, tudományos tájékoztatási anyagok gyűjtése, központok felállítása; műszaki-tudományos szakértői kataszter közrebecsátása; a tájékoztatás felhasználását elősegítő oktatás, propaganda stb. ösztönzése - összefogása és hatékonyabbá tétele.

A Hivatal további céljai: az egyes államok lehetőségeinek megfelelő, gazdasági helyzetüket javító fejlesztési tervek kidolgozását elősegítő kutatások, az új technológiák bevezetése; államok közötti, területi vagy nemzeti problémák felismerése és megoldásukra irányuló programok kidolgozása; megfelelő szakmai továbbképzéssel a tudósok, műszaki, gazdasági vagy ipari vezetők tudásának korszerűsítése; fejlett tájékoztatási technológiák vizsgálata és terjesztése; az államok közötti teljes információcsere elősegítése; az ipar és az egyetemek közötti együttműködés ösztönzése; általában a műszaki-gazdasági lehetőségek legjobb kihasználásának, a gazdasági élet gyors fejlesztésének ösztönzése.

/Schiff E./

14/69

025.353

Áttérünk a kötetkatalógusra? /A shortcut to book catalogs?/ - GORE, D. = Library Journal, 93.k. 6.sz. 1968.márc.15. p.1110-1113.

Az Egyesült Államokban egyre népszerűbbé válik az a gondolat, hogy - legalábbis a szakkönyvtáraknak - át kellene térniük a cédulakatalógusról a könyvformátumu un. kötetkatalógusra. Ellenállásra ma már elsősorban csak az ad okot, hogy a kötetkatalógus előállításai költségei /még computerrel történő előállításuk esetén is/ igen magasak; egyébként ugyanis a kötetkatalógusnak sok előnye van. Így pl. az a tény, hogy a kötet nyitott lapján sok címszó sorakozik egymás alatt, lényegesen hatékonyabbá teszi a keresést, mint cédulakatalógus esetében és az is előny, hogy a kötetkatalógus sokkal kisebb helyet foglal el, mint a cédulakatalógus és mindenhol elhelyezhető, ahol csak szükség van rá. A kötetkatalógus kiküszöböli azt a költséget, ami a nagy cédulakatalógusok kártyaanyagának folyamatos rendezésével és besorolásával jár együtt. A kötetkatalógusról közvetlenül is lehet fénymásolatot készíteni; a cédulakatalógus esetében ez az igény nem merül fel.

A szerző egy a szokásosnál olcsóbb és előnyösebb megoldást javasol, nevezetesen azt, hogy alakítsák át katalógussá a Books in Print /BIP/ c. kiadványt tárgymutatójával /Subject Guide/ és kethavonként megjelenő kiegészítéseiével /Forthcoming Books és Subject Guide to Forthcoming Books/ együtt. E kiadványok a nyilvános és iskolai könyvtári hálózat központi címjegyzékévé válhatnának, csupán arra lenne szükség, hogy a BIP soron következő számainak tételeit un. hivatkozási számokkal lássák el. Egy-egy ilyen hivatkozási szám annak a szakkönyvtárnak a száma lenne, melynek az adott mű állományában van. Így az olvasó a központi címjegyzéken keresztül áttekintést nyerne a könyvtári hálózat összes tagkönyvtárainak gyűjteményéről.

A szerző sorra veszi a szóhajóvó ellenvetéseket, s kimutatja, hogy nem állják meg helyüket. Így pl. helytelen az az ellenvetés, hogy a BIP címszavai eltérnek a hagyományos könyvtári szabványoktól és nem megfelelőek, ugyanis azok az olvasók, akik a BIP-et arra használják, hogy egy keresett mű lelőhelyét megállapítsák, éppen úgy megtalálják a BIP-ben mindazokat az adatokat, melyekre szükségük van, mint azok az intézmények és személyek, melyek a BIP-et továbbra is bibliográfiai segédeszközként használják, pl. szerzeményezési célokból. Az egyes tételeknél megtalálhatók a lényeges adatok, vagyis a szerző neve, a könyv rövid címe, kiadója és sokszor a kiadás kelte is. Az a tény, hogy a nevek különböző formában jelennek meg /teljes név; vezetéknev, előnév és kezdőbetű; vezetéknev és kezdőbetű/-szemben a cédulakatalógussal, ahol ez a módszer az azonos szerzők különböző műveit különböző helyekre szórna szét - itt nem okoz problémát, minthogy az azonos nevek összes formái logikus sorrendben jelennek meg és ugyanazon név összes változatát a nyomtatott oldalra vetett egyetlen szempillantással fel lehet mérni.

A tárgyszavak és utalók a Library of Congress /Kongresszusi Könyvtár/ tárgyszórendszerének megismétlésével szolgálnának és olyan

rendben sorakoznának, hogy keresésük könnyebbé válnék, mint a cédu-lakatalógus esetében.

Az a jó katalógus, mely minimális költséggel különböző gyűjtemények maximális hányadát tárja fel. A Books in Print-nek az a típusa, melyet a szerző ajánl, 240 000 címet ölel fel és 40 dollárért kapható. E megoldás elsősorban gazdaságosságára való tekintettel mondható szerencsésnek.

/Ungvári Gy./

15/69

347.77:651.838.8:681.325.67

A szellemi tulajdon az automatizált rendszerekben: engedélyek és honorárium. /Intellectual property in automated systems: permissions and payments./ - HATTERY, H.L. = Information Retrieval and Library Automation, 3.k. 3.sz. 1967.jul.-aug. p.1-3.

Az automatizált rendszerekben tárolt, feldolgozott és terjesztett szellemi tulajdon védelmével foglalkozó 1967 áprilisában az American University szervezésében megrendezett szimpóziumon a következő kérdésekről tárgyaltak:

1. az automatizálás ezen a területen még nem annyira körülhatárolt, hogy bölcs dolog lenne már most jogszabályokat alkotni;
2. az elektronikus feldolgozás és tárolás folyamatai már annyira fejlettek és olyan mélyrehatóak, hogy késedelem nélkül meg kell teremteni a jogi szabályozás feltételeit;
3. először törvényeket kell hozni, azután kell a kérdést alapvetőbben tanulmányozni;
4. a tanulmányozásnak meg kell előznie a törvényalkotást.

A részletekben is - például, hogy a copy-right védelem már az inputnál /a szolgáltatók kívánsága/, vagy csak az outputnál /a felhasználók óhaja/ mutatkozzék meg; a display /láttató/ rendszerekben közvetített kép másolat-e vagy nem stb. - megosztottak a vélemények.

A résztvevők azonban egyetértettek abban, hogy

a kérdésnek előbb vagy utóbb a törvényhozó testületek elé kell kerülnie;

az elektronikus tárolás a feldolgozás problematikájánál fontosabbnak látszik: különösen érdekes az elektronikus rendszerekkel kapcsolt mikroformában történő tárolás;

akár az input, akár az output oldal copy-right védelmének elvét fogadják el, törvényes lehetőséget kell hagyni a kivételekre;

a törvényhozásnak és a végrehajtásnak különbséget kell tennie a szellemi tulajdon védelmében annak eredete vagy használata szempontjából;

figyelemmel kell lenni a különböző csoportok /írók, kiadók, kutatók, oktatók stb./ különböző érdekeire;

keresni kell egy állami bizottságot, amelynek jelentése a későbbi törvényalkotás alapját adná.

/Schiff E./

16/69

347.771:378.662/47/

Szabadalmi ismeretek oktatása a Kaunasi Műszaki Egyetemen. /Obucsenije patentovedeniju v kaunaszzskom politehnicesszskom insztitute/ - KASZPERAVICSJUSZ, P.P. = Voproszd izobretatel'sztva, 1968. 4.sz. p.46-49.

A Szovjetunióban a műszaki egyetemeken 1962. április 5-én vezették be a szabadalmi ismeretek fakultatív 24 órás oktatását. A Kaunaszkij politehnicesszkij insztitút /Kaunasi Műszaki Egyetem/ a hallgatók részére már korábban biztosította a szabadalmi ismeretek tanulmányozását.

Az ipargazdaságtan tárgyba bevették a szabadalmi ismeretek oktatását, majd az elhangzott előadások anyagát 1963-ban kiadták egyetemi jegyzetként. Az oktatók részére speciális szemináriumokat szerveztek és lerakták egy kis, oktatási célú szabadalmi tár alapjait.

A szabadalmak oktatásának alapvető oktatási formái: előadások /56-98 óra/, szemináriumok /7-14 óra/, gyakorlati foglalkozások /7-14 óra/, vizsgák. Az előadások ismertetik a találmányi és szabadalmi tájékoztatás elveit, a találmányok osztályozását, a szabadalomkeresést, a termék szabadalmi tisztaságának a meghatározását stb. Az előadásokon elhangzott ismeretanyag elmélyítését szolgálják a szemináriumok és a gyakorlati foglalkozások. A hallgatók jártasságot szereznek a szabadalmi leírás és a szabadalmi igénypontok összeállításában, megtanulják, hogyan kell kiszámítani a szabadalom bevezetésének gazdaságosságát és meghatározni a szabadalmi osztályozás indexét.

Kiegészítő oktatási formák: 1. a szabadalmi irodalom felhasználása a diplomamunka, az évfolyamdolgozat, valamint a diákköri tanulmányok készítésekor /közben a hallgatók elsajátítják a szabadalomkeresést, megismerik a szabadalmi bulletineket, a szabadalmi leírás szabályos formáját stb.; 2. a szabadalmi irodalom felhasználása a nyelvtanításban /a hallgatók megismerkednek a terminológiával, megtanulják, hogyan kell szabadalmi leírást, igénypontokat fordítani és referálni stb./.

A cikkben bemutatott oktatási forma a Kaunasi Műszaki Egyetem gyakorlatában célszerűnek és hasznosnak bizonyult, ajánlják más műszaki felsőfokú intézmények számára is.

/Szántó P./

17/69

651.5:778.14.072

Irattári hely felszabadítása mikrofilmezéssel. /Reclaiming record space by use of microforms./ - WALKER, J.G. - The National Micro-News, 1967. 88.sz. p.203-206.

Fel lehet-e használni gazdaságosabban az üzleti iratok által elfoglalt helyet? A jelenlegi papíráradat és kereskedelmi adminisztráció láttán vetődik fel ez a kérdés, melyre igen a válasz. Mikrofilmezés útján lehetséges a legfontosabb iratokat kis helyre tömörítve, gyorsan kikereshető formában késznél tartani. Hiba lenne azonban az egész irattárat azonnal filmre venni. A mikrofilmezésre berendezkedő vállalatnak először gondosan el kell készítenie saját filmezési programját. Célszerű megvizsgálni az információátvitel és -visszakeresés alábbi kérdéseit:

1. a jelenleg tárolt anyagból mi a legfontosabb, a leginkább megőrzésre méltó?
2. a lényegtelennek minősülő dokumentumokból mit nem használnak hónapokig?
3. mi a jelenlegi információkereső rendszer? /Számmutató, cím vagy időrendi mutató, vagy ezek kombinációja?/
4. ha az anyag időrendben van, milyen időszakról kezdve tapasztalható a leggyakoribb használat?
5. melyik korszak anyaga bizonyul tájékoztatási célokra lényegtelennek?
6. mi a tájékoztatásra használt dokumentumok jellege és formátuma? /Levelezés, nagyméretű rajz, szerződés, könyvelési irat, vegyes dokumentumok stb./

A fenti kérdések megválaszolása után lehet dönteni az irattár mikrofilmezésének megszervezéséről. Egy ilyen változás az irattározás rendszerében jó alkalmat nyújt a selejtezés elvégzésére. Nem kell megőrizni a lényegtelen dokumentumokat, mert azok elárasztják az irattárat, s nehezítik a fontos információk megtalálását. A mikrofilmezés ellenére nem tartják szükségesnek az egész visszakereső rendszer megváltoztatását. A mikrofilmre vett dokumentumokat is ugyanolyan rendben lehet tárolni és keresni, mint az eredetit. A használat gyakorisága alapján lehet megvonni azt az időhatárt, amelytől kezdve előnyösebb a dokumentumot eredetiben használni. A dokumentumok jellege és mérete alapján lehet kiválasztani a legmegfelelőbb mikroformátumot /pl. 16 mm vagy 35 mm széles tekerccsfilm, mikrofilmlap vagy ablakos kártya/.

A mikrofilmes dokumentációs rendszerek mind a kis vállalatok, mind az óriás vállalatok számára gazdaságosnak bizonyultak. A megfelelő selejtezéssel összekapcsolt mikrofilmezés az eddig igénybe vett férőhelynek több mint a felét fel tudja szabadítani, míg az adminisztrációs munka hatékonyabban és gazdaságosabban végezhető el. A

siker kulcsa az előrelátó tervezésben, s az adott helyzet megfelelő felmérésében van.

/Tótkés L./

18/69

681.327.12

Optikai írásjel-felismerés. /Optical Character Recognition./ - Information Retrieval and Library Automation, 3.k. 6.sz. 1967.nov. p.3-4.

Az OCR /Optical Character Recognition = optikai írásjel-felismerés/rendszerek a nyomtatott szövegen átfutva felismerik az egyes írásjeleket és közvetítik azokat a computernek. Különösen fontos az ilyen rendszerek fejlesztése, mert a képzett lyukasztókban már jelenleg is mutatkozó hiány a jövőben csak növekedni fog.

Kezdetben az olvasóberendezések speciális jelkészlettel, aránylag sok hibával és lassan dolgoztak. Jelenlegi maximális sebességük azonban 2400 írásjel másodpercenként, vagy 1000 dokumentum percenként. A hiba mértéke 1 írásjel 10 000 - 100 000 leolvasott írásjelenként. Computeres programozással bármilyen formátumhoz alkalmazhatók, írógéppel írt szöveget olvasnak, sőt némely berendezés képes kézzel írt alfanumerikus szövegek olvasására is.

Jelenleg a National Bureau of Standards Center for Computer Sciences and Technology /Országos Szabványügyi Hivatal Számítógéptudományi és -technológiai Központ/ foglalkozik az USASCSOCR /USA Standard Character Set for Optical Character Recognition = USA szabványos írásjelkészlet optikai írásjel-felismeréshez/ adaptációjával, a szükséges berendezésekkel, módszertannal, szabványok kidolgozásával a nyomtatványok minőségére és a különböző tintát használó technológiákra vonatkozóan. A National Bureau of Standards gyűjti az optikai írásjel-felismerés szabványaival kapcsolatos dokumentumokat.

/Schiff E./

19/69

778.14.072:744

Műszaki rajzok 105 mm-es mikrofilmező rendszere. /Criteria for a 105 mm engineering micrographics system./ - BARRETT, W. = Reproduction Methods for Business and Industry, 8.k. 5.sz. 1968. p.36-37.

Melyik a műszaki rajzok ideális mikrofilmező rendszere? Ennek megállapítására a Keuffel and Esser Co. közvéleménykutatást végzett a mikrofilmezéssel foglalkozó kisüzemek és nagyvállalatok megkérdezése útján. Kérdéseket tettek fel a műszaki rajzok mikrofilmezése iránt támasztott követelményekre, s a mikrofilmezés előfeltételeire vonatkozóan. A mikrofilmetechnikai igényeket és előfeltételeket a kapott válaszok csoportosításával az alábbiakban foglalták össze:

1. Jó minőségű mikrofilmfelvétel, amely a rajzok legfinomabb részleteinek ábrázolására és tökéletes visszanyitására alkalmas.
 2. Könnyen kezelhető precíziós felvevőgép.
 3. Vezetőszalag nélkül működő automatikus előhívógép. Az ilyen "öntöltő" rendszerű gép legyen alkalmas archivális szempontból is kielégítő minőségű mikrofilmek kidolgozására.
 4. Mikrofilmtekerces-másológép diazofilm-másolatok előállítására.
 5. Másolókészülék mikrofilmes kártyák diazomásolatainak elkészítéséhez.
 6. A mikrofilmfelvételek gyors kikeresésének és rendezésének a lehetősége.
 7. Mikrofilm olvasókészülék, amely a teljes képet jól olvashatóan kivetíti.
 8. Olvasó-másoló készülék. Egyrészt mikrofilmolvasásra használható, másrészt gombnyomással átlátszatlan másolatot, áttetsző másolatot vagy ofszet nyomóformát állíthat elő a kivetített képről.
 9. Elektrosztatikus mikrofilm nagyítókészülék, amely szintén alkalmas az említett háromféle másolat előállítására.
 10. A rajzok megváltoztatásának, revíziójának a lehetősége, egyes részek kiollóztatása, mások ráragasztása vagy utólagos rajzolás után. Az ilyen összeillesztéses rajzkészítéssel a költséges újrajzoltatás elkerülhető.
- A műszaki rajzok 105 mm-es mikrofilmező rendszere kielégítő módon eleget tud tenni az ismertetett 10 követelménynek:
1. A 105 mm széles mikrofilmfelvétel 15-ször nagyobb területű, mint a 35 mm-es felvétel. Nem túl erős kicsinyítéssel készül, pl. 1:9 a kicsinyítési arány olyan esetekben, amelyek 35 mm-es filmen 1:29 kicsinyítést tennének szükségessé, tehát igen jó a felvétel minősége. Lehetőség van eredeti méretű, tökéletes nagyítások előállítására.
 2. 105 mm-es mikrofilmezéshez is a 35 mm-es felvevőgépekhez hasonló felépítésű, jó minőségű felvevőgépet lehet beszerezni, amely alkalmas 102 x 154 cm méretű rajzok fényképezésére is.
 3. Több gyár állít elő 105 mm-es filmek szabványosított kidolgozására alkalmas előhívógepeket. Az új Keuffel and Esser előhívógép vezetőszalag nélkül hív egyszerre két tekerces 105 mm-es filmet.
 4. A Tecnifax Hi-R Micro-Duplicator nevű diazo másolókészülékkel a 105 mm-es filmtekerceseket jó eredménnyel lehet másolni.

5. A 105 mm széles film elég nagyméretű ahhoz, hogy segédeszköz nélkül is kezelhető legyen. Bármilyen megfelelő méretű, higanygőzlámpás diazo másoló készülékkel többszörözhető. A Tecnifax GBS 601 típusu kontakt másoló készülékkel a kidolgozó részt egybeépíteték.

6. 105 mm-es filmfelvételekhez is gyártottak már motoros gyorskereső berendezést, ilyen pl. a 10 mp alatt kereső Remington Rand Lektriever. Keresőgép hiányában a borítékban tárolt és jelzetekkel ellátott felvételek kézzel is könnyen válogathatók. A film szélére fényképezett adatokat szabad szemmel lehet azonosítani.

7. A Keuffel and Esser Co. gyárt 105 mm-es mikrofilmekhez való olvasókészülékeket, amelyek képernyője 45 x 56 cm.

8. Ugyanezen cég 105 mm Viewer-Printer elnevezésű olvasó-másoló készülékén átlátszatlan, áttetsző és félfényes nagyítások, továbbá ofset nyomóformák állíthatók elő 105 mm-es felvételekről.

9. A Bruning 1105 típusu elektrosztatikus nagyítógépet 105 mm-es filmekhez gyártották.

10. A 105 mm-es felvételekről igen jó minőségű nagyításokat lehet előállítani, amelyek alkalmasak az eredeti rajzok helyettesítésére a rajzok korrigálása, ollózásos, összeillesztéses elkészítése alkalmával.

Jóllehet a 105 mm-es film készítésének, kidolgozásának, sokszorosításának a technikája megoldott, használati problémák jelentkeztek ott, ahol 35 mm-es lyukkártyás filmtárolásra és válogatásra rendezkedtek be. Ezt a kérdést egy optikai kicsinyítő-másoló útján lehet megoldani. A Morgan Model 28 Converter segítségével a 105 mm-es felvételekről 35 mm-es diazomásolatokat lehet nyerni. Így a kétféle műszaki rajz mikrofilmező rendszer kombinálható.

/Tőkés L./

20/69

930.25:778.14.072/73/

A National Archives mikrofilmkiadási programja. /The National Archives microfilm publication programme./ = Microdoc, 7.k. 2.sz. 1968. p.35-37.

A United States National Archives /Egyesült Államok Országos Levéltára/ 1940 óta tudományos értékű kormányzati iratok válogatott gyűjteményeiről viszonylag olcsó áron beszerezhető mikrokiadványokat készít. Ezzel a levéltárak, kutatóközpontok és tudósok számára jobban hozzáférhetővé teszik a levéltári anyagot, de ez az akció egyúttal e féltett dokumentumok biztonsági mikrofilmezését is célozza. A több mint 25 éve folytatott munka során jelentős mennyiségű levéltári anyagot mikrofilmeztek. 1967-ben például 5748 negatív filmteker-

cset készítettek és 91 771 tekercs film-másolatot állítottak elő megrendelők számára. Állományukat filmbeszerzésekkel is rendszeresen gyarapítják. Negatív állományuk 1967 végén 91 305 filmtekercs volt. A lefényképezett művek jegyzéke és rövid leírása a List of National Archives Microfilm Publications című, 1966-ban megjelent kiadványban és supplementumaiban található. A mikrofilmek amerikai, afrikai, európai, távol-keleti és latin-amerikai alapvető történelmi forrásokat tartalmaznak, de sok közöttük a gazdaságtudományi, politikai, jogi és etnológiai vonatkozású irat. Így kiadták például az Egyesült Államok és más népek kapcsolataira vonatkozó dokumentumok nagy részét. A forradalmi háborúk iratai, kongresszusi folyóiratok, diplomáciai levelezések stb. is megtalálhatók a mikrofilmen publikált anyagban.

/Tőkés L./

.0.